EUROOPA KOHTU OTSUS (neljas koda)

26. mai 2011 *

Kohtuasjas C-293/10,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Landesgericht Innsbruck'i (Austria) 22. aprilli 2010. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 14. juunil 2010, menetluses

Gebhard Stark

versus

D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG,

EUROOPA KOHUS (neljas koda),

koosseisus: koja esimees J.-C. Bonichot, kohtunikud K. Schiemann, L. Bay Larsen, C. Toader (ettekandja) ja A. Prechal,

kohtujurist: V. Trstenjak,
kohtusekretär: A. Calot Escobar,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– G. Stark, esindaja: *Rechtsanwalt* H. Kofler,

– DAS Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG, esindaja: *Rechtsanwalt* E. R. Karauscheck,

– Austria valitsus, esindaja: E. Riedl,

– Euroopa Komisjon, esindajad: K.-Ph. Wojcik ja N. Yerrell,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 22. juuni 1987. aasta direktiivi 87/344/EMÜ kohtukulude kindlustusega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta (EÜT L 185, lk 77; ELT eriväljaanne 06/01, lk 187) tõlgendamist.

2 Eelotsusetaotlus on esitatud kindlustusseltsi D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG (edaspidi „D.A.S.") ja G. Starki vahelises vaidluses, mille ese on eelkõige õigusabikulude kindlustuse üldtingimustes sisaldunud niisuguse tingimuse kehtivus, mis annab kindlustusandjale õiguse piirata selle kindlustuskaitse raames oma hüvitamiskohustust sellises summas hüvitisega, mida tavaliselt küsib advokaat, kes tegutseb selle kohtu asukohas, kus on algatatud nimetatud kindlustuslepingu kohaldamisalasse kuuluv kohtuasi.

Õiguslik raamistik

Liidu õigusnormid

3 Direktiivi 87/344 põhjendus 11 näeb ette:

„kohtukulude vastu kindlustatud isikute huvid tähendavad, et kindlustatud isikul peab olema võimalik uurimise või menetluste korral ja alati, kui tekib huvide konflikt, valida advokaati või muud siseriiklike õigusaktide kohaselt kvalifitseeritud isikut".

4 Sama direktiivi artikkel 1 sätestab:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on kooskõlastada […] kohtukulude kindlustust käsitlevate õigusnormidega ettenähtud sätted, et hõlbustada asutamisõiguse tõhusat kasutamist ja vältida võimaluse piires igasugust huvide konflikti, mis tekib eelkõige seetõttu, et kindlustaja kindlustab teist isikut või kindlustab isikut nii

kohtukulude kui ka mis tahes muu […] liigi vastu, ning võimaldada huvide konflikti korral lahendust."

5 Nimetatud direktiivi artikli 2 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse kohtukulude kindlustuse suhtes. See seisneb kohustuses kanda kindlustusmakse maksmise korral kohtumenetluse kulud ja osutada muid otseselt kindlustamisega seonduvaid teenuseid, pidades eelkõige silmas:

– hüvitise saamist kindlustatud isiku kantud kahjumi, kahju või vigastuse eest kas kohtuvälise lahenduse või tsiviil- või kriminaalmenetluse kaudu,

– kindlustatu kaitse või esindamine tsiviil-, kriminaal-, haldus- või muudes menetlustes või mis tahes tema vastu esitatud nõude korral."

6 Sama direktiivi artikli 4 lõige 1 sätestab:

„Igas kohtukulude kindlustuse lepingus tunnistatakse selgesõnaliselt, et:

a) kui kindlustatud isiku kaitsmiseks, esindamiseks või huvide eest seismiseks on kohtu- või haldusmenetluste korral vaja advokaadi või muu siseriikliku õiguse kohaselt sobivalt kvalifitseeritud isiku abi, võib kindlustatud isik sellise advokaadi või muu isiku vabalt valida;

b) huvide konflikti korral võib kindlustatu oma huvide esindamiseks vabalt valida advokaadi või juhul, kui ta seda eelistab ja kui siseriiklik õigus seda lubab, iga teise sobivalt kvalifitseeritud isiku."

Siseriiklik õigus

7 Rechtsanwaltstarifgesetz'i (advokaaditasu seadus, edaspidi „RATG") § 23 lõike 1 kohaselt kohaldatakse tsiviilvaidluste puhul advokaadi täiendavate teenuste eest tasu arvutamisel ühtset tasumäära.

8 RATG § 23 lõike 5 kohaselt tuleb nende teenustega seotud ühtse tasumäära osa arvestada kahekordselt siiski juhul, kui advokaat osutab teenust väljaspool oma büroo asukohta.

9 Austria seadusandja võttis direktiivi 87/344 artikli 4 üle Versicherungsvertragsgesetz'i (kindlustuslepingute seadus, edaspidi „VersVG") §-ga 158k, mis on sõnastatud järgmiselt:

„1) Kindlustusvõtjal on enda esindamiseks kohtu- või haldusmenetluses õigus vabalt valida isik, kes on ametialaselt pädev pooli esindama. Lisaks sellele on kindlustusvõtjal tema õiguslike huvide muul viisil kaitsmiseks õigus vabalt valida advokaat, kui kindlustusandjal on tekkinud huvide konflikt.

2) Kindlustuslepingus võib ette näha, et kindlustusvõtja võib oma esindajaks kohtu- või haldusmenetluses valida üksnes sellise ametialaselt poolte esindamiseks pädeva isiku, kelle büroo asub selle kohtu või haldusasutuse asukohas, kes on pädev ettenähtud menetlust esimeses astmes läbi viima. Kui vähemalt neljal niisugusel isikul ei ole selles kohas bürood, siis laieneb valikuõigus nendele isikutele, kes asuvad asjaomase haldusasutuse asukoha Gerichtshof erster Instanz'i [(esimese astme kohus)] tööpiirkonnas.

[…]".

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

10 G. Starki ja D.A. S-i vahel kehtis alates 1997. aastast õigusabikulude kindlustusleping. Leping hõlmas muu hulgas õigusabi tööõiguslikes vaidlustes töövaidlusi lahendavas kohtus ja täiendava teenusena õigusabikulude kindlustust isikute jaoks, kes on kõrvaltegevusena füüsilisest isikust ettevõtjad.

11 Nimetatud lepingu alus olid 1997. aasta Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutz-Versicherung (õigusabikulude kindlustuse üldtingimused; edaspidi „ARB 97"). Nende tingimuste artikkel 10, mis tuleneb otseselt VersVG §-st 158k, on sõnastatud järgmiselt:

„1) Kindlustusvõtja võib enda esindamiseks kohtu- või haldusmenetluses vabalt valida isiku, kes on ametialaselt pädev pooli esindama (advokaat, notar jne).

Kindlustusandja peab kindlustusvõtjat teavitama tema valikuõigusest, kui kindlustusvõtja taotleb kindlustuskaitset kohtu- või haldusmenetluse algatamiseks.

[…]

3) Punktis 1 antud õigus [oma esindajat] vabalt valida […] puudutab ainult isikuid, kelle büroo asub selle kohtu või haldusasutuse asukohas, kes on pädev ettenähtud menetlust esimeses astmes läbi viima. Kui vähemalt neljal niisugusel isikul ei ole selle kohtu või haldusasutuse asukohas bürood, siis laieneb valikuõigus sellele esindamise õigust omavale isikule, kes asub pädeva Landesgericht'i [(piirkonnakohus)] tööpiirkonnas.

[…]".

12 Eelotsusetaotlusest nähtub, et Oberster Gerichtshof (ülemkohus) kinnitas põhimõtteliselt oma 16. detsembri 2009. aasta otsuses VersVG § 158k lõikega 2 taotletavaid eesmärke, leides, et nimetatud artikli 10 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et kindlustusvõtja võib valida advokaadi, kes asub väljaspool kohtu tööpiirkonda, kui advokaat võtab endale kohustuse, et ta esitab oma kulude ja tasu eest niisuguseid arveid nagu advokaat, kes tegutseb pädeva esimese astme kohtu asukohas.

13 G. Starki elukoht on Landeck'is (Austria), mis asub umbes 600 kilomeetri kaugusel Viinist. 24. märtsil 2006 esitas ta koos nelja isikuga hagi Arbeits- und Sozialgericht Wien'ile (Viini töö- ja sotsiaalkohus) oma endise tööandja vastu. Enda esindamiseks selles kohtus volitasid G. Stark ja teised hagejad advokaadi, kelle büroo on Landeckis.

14 D.A.S. kinnitas sellele advokaadile adresseeritud 8. mai 2006. aasta kirjas, et ta kannab Arbeits- und Sozialgericht Wienis tekkivad menetluskulud, täpsustades siiski, et ta piirdub kulude kandmisel üksnes nende kuludega, mis tavaliselt tuleb tasuda selle kohtu asukohas asuvale advokaadile.

15 G. Starki advokaat vastas sama päeva kirjas, et ta ei esita arvet kohtu tööpiirkonnas bürood omava advokaadi tasumäära alusel, kuna kulu, mis kaasneb kohustusega osaleda Viinis toimuvas menetluses, on tema büroo jaoks väga suur.

16 Selle menetluse pooled sõlmisid Arbeits- und Sozialgericht Wienis 4. juulil 2008 toimunud kohtuistungil kohtuliku kompromissi.

17 D.A.S. maksis G. Starki advokaadile 5782,19 eurot, mis vastab nimetatud menetluse raames osutatud teenuste eest sellise advokaadi kuludele ja tasule, kes asub Arbeits- und Sozialgericht Wieni tööpiirkonnas ning mida ei ole arvutatud RATG § 23 lõikes 5 ette nähtud kahekordse ühtse tasumäära alusel, vaid mis on arvutatud ühekordse ühtse tasumäära alusel vastavalt sama seaduse § 23 lõikele 1. See summa ei katnud G. Starki advokaadi arvetes esitatud kulude ja tasu summat täies ulatuses.

18 D.A.S. kaebas 27. veebruari 2009. aasta hagiavaldusega G. Starki Bezirksgericht Landeck'i (Landecki piirkonnakohus) nõudega tasuda nende vahel kehtiva õigusabikulude kindlustuslepingu alusel tasumisele kuuluv kindlustusmakse summas 211,46 eurot.

19 Selle nõude peale esitas G. Stark tasaarvestamise vastunõude summas 3000 eurot, mis võrdus selle jäägiga, mis oli veel maksmata selle advokaadi teenuse maksumusest,

kes oli kaitsnud G. Starki Arbeits- und Sozialgericht Wieni menetluses, võttes arvesse RATG § 23 lõikes 5 sätestatud kahekordset ühtset tasumäära. G. Stark tõstatas ka seoses D.A. S-iga sõlmitud õigusabikulude kindlustuslepinguga selgitamist vajava küsimuse kahe- või ühekordse ühtse tasumäära rakendamisest tuleneva vahesumma kohta tema advokaadi teenuste eest, mis seisnesid viiel selles kohtus toimunud kohtuistungil osalemises. Selle vastunõude toetuseks väitis G. Stark, et VersVG § 158k lõige 2 ning ARB 97 artikli 10 punkt 3 on vastuolus liidu õigusega.

20 Bezirksgericht Landeck rahuldas D.A. S-i nõude, jättes rahuldamata G. Starki vastunõude, ning mõistis seetõttu viimaselt D.A. S-i kasuks välja 211,46 eurot, millele lisandub viivitusintress. Bezirksgericht Landeck leidis oma kohtuotsuses, et liidu õigusega ei ole vastuolus VersVG § 158k lõike 2 kohaldamine, kuivõrd nimetatud säte ei piira advokaadi vabalt valimise õigust, vaid seab üksnes väljaspool kohtu tööpiirkonda tegutseva advokaadi suhtes rahalise piirangu.

21 G. Stark esitas selle kohtuotsuse peale eelotsusetaotluse esitanud kohtule apellatsioonkaebuse, väites jätkuvalt, et direktiivi 87/344 artikliga 4 on vastuolus nimetatud § 158k lõike 2 kohaldamine.

22 Neil asjaoludel otsustas Landesgericht Innsbruck menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas direktiivi 87/344/EMÜ artikli 4 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus [VersVG] § 158k lõige 2 ja sellel põhinev õigusabikulude kindlustust pakkuva kindlustusandja üldtingimustes sisalduv tingimus, mille kohaselt võib kindlustuslepingus kokku leppida, et kindlustusvõtja võib enda esindamiseks haldus- või kohtumenetlustes valida ainult sellise ametialaselt poolte esindamiseks pädeva isiku, kelle

büroo asub selle kohtu või haldusasutuse asukohas, kes on pädev menetlema asja esimeses astmes?"

Eelotsuse küsimus

23 Oma küsimusega soovib Landesgericht Innsbruck teada sisuliselt seda, kas direktiiviga 87/344 on vastuolus siseriiklik õigusnorm, mille kohaselt võib kokku leppida, et kindlustusvõtja võib enda esindamiseks haldus- või kohtumenetlustes valida ainult sellise ametialaselt poolte esindamiseks pädeva isiku, kelle büroo asub selle kohtu või haldusasutuse asukohas, kes on pädev menetlema asja esimeses astmes.

Vastuvõetavus

24 Austria valitsuse arvates on esitatud küsimus hüpoteetiline, sest menetluse tulemus ei sõltu sellele küsimusele antavast vastusest, kuna tegelikult ei piiratud kostja õigust vabalt valida advokaati.

25 Selle kohta tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et siseriikliku kohtu esitatud eelotsuse küsimusele saab Euroopa Kohus vastamata jätta vaid siis, kui on ilmne, et taotletud liidu õiguse tõlgendamine ei ole mingil viisil seotud põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega või juhul, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle

esitatud küsimustele (vt eelkõige 24. juuni 2008. aasta otsus kohtuasjas C-188/07: Commune de Mesquer, EKL 2008, lk I-4501, punkt 30).

26 Samas, nagu märgiti käesoleva kohtuotsuse punktides 18–21, sõltub põhikohtuasja lahendamine täpsemalt sellest, kas direktiivi 87/344 artikli 4 lõikega 1 on kooskõlas asjaolu, et G. Starkile ei hüvitatud tema advokaadi kulusid ja tasu täies ulatuses, mis oleks olnud teisiti siis, kui G. Stark oleks valinud Viinis tegutseva advokaadi.

27 Selle liidu õiguse sätte tõlgendamine on seega eelotsusetaotluse esitanud kohtule põhikohtuasja vaidluse lahendamiseks vajalik. Järelikult tuleb Austria valitsuse esitatud vastuvõetamatuse vastuväide jätta tähelepanuta.

Sisulised küsimused

28 Tuleb märkida, et nii direktiivi 87/344 põhjendusest 11 kui ka selle artikli 4 lõikest 1 tuleneb, et õigusabikulude vastu kindlustatud isikute huvid tähendavad, et kindlustatud isikul peab olema kohtu- või haldusmenetluse korral võimalik ise valida advokaati või muud siseriiklike õigusaktide kohaselt kvalifitseeritud isikut.

29 Selles osas on Euroopa kohus juba leidnud, et see säte, mis näeb ette esindaja vaba valimise õiguse, on üldkohaldatav ja kohustuslik (vt selle kohta 10. septembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-199/08: Eschig, EKL 2009, lk I-8295, punkt 47).

30 Sellest järeldub, et selline siseriiklik õigusnorm nagu põhikohtuasjas käsitletav, ei saa nii nagu seda on tõlgendanud käesoleva kohtuotsuse punktis 12 kirjeldatud viisil Oberster Gerichtshof 16. detsembril 2009, piirata seda advokaadi valimise õigust üksnes advokaatidega, kelle büroo asub selle kohtu või haldusasutuse asukohas, kes on pädev menetlema asja esimeses astmes, või advokaatidega, kes võtavad endale kohustuse esitada oma kulude ja tasu eest niisuguseid arveid nagu esimesena mainitud advokaadid.

31 Euroopa Kohus on siiski eespool viidatud kohtuotsuse Eschig punktides 65 ja 66 järeldanud, et nimetatud direktiivi eesmärk ei ole täielikult ühtlustada õigusabikulude kindlustuse lepingutele kohaldatavaid õigusnorme, mistõttu on kehtiva liidu õiguse kohaselt liikmesriikidel õigus nimetatud lepingute suhtes kohaldatava korra üle otsustada, kui seda tehakse nimetatud õigust ning iseäranis direktiivi 87/344 artiklit 4 järgides.

32 Seega ei reguleeri see direktiiv sõnaselgelt põhikohtuasjas käsitletavat küsimust, kuidas peaksid olema kaetud esindaja kaasamisega seotud kulud. Nimelt ei võimalda direktiivi sätted ega põhjendused järeldada, et see summa, mille õigusabikulude kindlustuse andja peab maksma kindlustatud isiku esindamise eest esindaja kulude hüvitamiseks, on reguleeritud nimetatud direktiiviga.

33 Seega ei tähenda esindaja valimise õigus direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 tähenduses, et liikmesriikidel oleks kohustus kohustada kindlustusandjaid kandma igal juhul kõik kindlustatud isiku kaitsmise kulud sõltumata kohast, kus on kindlustatud isikut ametialaselt esindama volitatud isiku asukoht võrreldes selle vaidluse lahendamiseks pädeva kohtu või haldusasutuse asukohaga, tingimusel, et see valimise õigus ei muutu sisutühjaks. Sellega oleks tegemist siis, kui nende kulude kandmisele seatud piirang muudaks kindlustatud isikule faktiliselt võimatuks endale mõistlikult esindaja

valimise. Igal juhul on niisuguse piirangu puudumise kontrollimine nende siseriiklike kohtute pädevuses, kelle poole on teatud asjaoludel sellise hagiga pöördutud.

34 Peale selle ei välista selline siseriiklik õigusnorm nagu põhikohtuasjas käsitletav lepingupoolte vabadust leppida kokku selles, et õigusabikulude kindlustus katab – teatud juhtudel suurema kindlustusmakse eest – ka nende esindajate esindamisega seotud kulud, kes ei asu pädeva kohtu asukohas.

35 Käesolevas asjas sai G. Stark valida oma advokaadi, ilma et kindlustusandja oleks sellele vastuväiteid esitanud. Lisaks eeldati, et G. Stark kannab üksnes need kulud, mis olid seotud tema advokaadi bürood pädevast kohtust lahutava vahemaaga, mis aga – tingimusel, et seda kontrollib eelotsusetaotluse esitanud kohus – ei ole üldjuhul sellist laadi, et takistaks tal advokaadi valimist.

36 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes tuleb vastata esitatud küsimusele, et direktiivi 87/344 artikli 4 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus siseriiklik õigusnorm, mille kohaselt võib kokku leppida, et õigusabikulude kindlustusega kindlustatud isik võib enda huvide esindamiseks haldus- või kohtumenetlustes valida ainult niisuguse ametialaselt poolte esindamiseks pädeva isiku, kelle büroo asub selle kohtu või haldusasutuse asukohas, kes on pädev menetlema asja esimeses astmes, kui selleks, et kindlustatud isiku poolt tema esindamiseks volitatud isiku valimise vabadus ei muutuks sisutühjaks, puudutab see piirang üksnes esindaja kaasamisega seotud kulude kandmise ulatust õigusabikulude kindlustuse andja poolt ning kui selle kindlustusandja tegelikult makstud hüvitis on piisav, mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Kohtukulud

37 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, v.a poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (neljas koda) otsustab:

Nõukogu 22. juuni 1987. aasta direktiivi 87/344/EMÜ kohtukulude kindlustusega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta artikli 4 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus siseriiklik õigusnorm, mille kohaselt võib kokku leppida, et õigusabikulude kindlustusega kindlustatud isik võib enda huvide esindamiseks haldus- või kohtumenetlustes valida ainult niisuguse ametialaselt poolte esindamiseks pädeva isiku, kelle büroo asub selle kohtu või haldusasutuse asukohas, kes on pädev menetlema asja esimeses astmes, kui selleks, et kindlustatud isiku poolt tema esindamiseks volitatud isiku valimise vabadus ei muutuks sisutühjaks, puudutab see piirang üksnes esindaja kaasamisega seotud kulude kandmise ulatust õigusabikulude kindlustuse andja poolt ning kui selle kindlustusandja tegelikult makstud hüvitis on piisav, mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Allkirjad